

Samgöngu- og sveitarstjórnarráðuneyti
Sölvhólsgötu 7
101 Reykjavík

Reykjavík, 20. ágúst 2021
UST202107-134/A.Þ.
10.05.03

Efni: Lýsing – Samgönguáætlun 2023-2037 – umhverfismat

Vísað er til erindis samgöngu- og sveitarstjórnarráðuneytisins er barst 14. júlí sl. þar sem óskað er umsagnar Umhverfisstofnunar um matslýsingu umhverfismats samgönguáætlunar 2023-2037.

Í greinargerð kemur fram að áætlunin er mótuð á grundvelli laga nr. 33/2008 um samgönguáætlun og með henni er áætlanagerð við framkvæmdir og rekstur í samgöngumálum samræmd til 15 ára ásamt 5 ára aðgerðaáætlun. Framtíðarsýn áætlunarinnar felur í sér trausta og örugga innviði, öflug sveitarfélög, verðmætasköpun og framsækna þjónustu þar sem tæknin tengir byggðir og Ísland við umheiminn í jafnvægi við umhverfið.

Helstu umhverfisþættir sem áætlunin mun hafa áhrif á og taldir eru upp í greinargerð eru: samfélag og byggð, loftslag, umhverfi og náttúra, haf- og strandsvæði og öryggi.

Stjórnunar- og verndaráætlanir

Í matslýsingu segir að litið verði til ýmissa áætlana, m.a. verndaráætlunar um Vatnajökulsþjóðgarð. Umhverfisstofnun bendir á að verið er að vinna að 3. útgáfu stjórnunar- og verndaráætlun Vatnajökulsþjóðgarðs en tillagan var auglýst í maí sl.

Umhverfisstofnun bendir á að þar eð samgönguáætlunin nær til landsins alls er æskilegt að litið sé til annarra stjórnunar- og verndaráætlana friðlýstra svæða en þær má finna á vefsíðu stofnunarinnar.¹

Náttúruverndaráætlun

Umhverfisstofnun vill vekja athygli á að í matsspurningum segir: *Er líklegt að grunnnetið / stök verkefni fari um svæði á náttúruverndaráætlun 2004-2008 og 2009-2013?*

Hins vegar er engin umfjöllun um náttúruverndaráætlun 2004 – 2008 í kafla 4.

Óbyggð víðerni

Í 3. gr. náttúruverndarlaga nr. 60/2013 er fjallað um verndarmarkmið fyrir jarðminjar, vatnasvæði, landslag og víðerni en í e. lið 1. mgr. segir: „Til að stuðla að vernd

¹ <https://ust.is/nattura/stjornunar-og-verndaraetlanir/utgefnar-stjornunar-og-verndaraetlanir/>

jarðfræðilegrar fjölbreytni landsins og fjölbreytni landslags skal stefnt að því að standa vörð um óbyggð víðerni landsins.“

Í febrúar sl. samþykkti Alþingi frumvarp um breytingu á náttúruverndarlögum sem heimilar ráðherra að setja reglugerð um kortlagningu óbyggðra víðerna, en slík kortlagning á að vera til upplýsinga fyrir stjórnvöld við stefnumótun um verndun landslags og aðra landnotkun. Drög að greiningu víðerna á hálendinu liggja þegar fyrir og verða óbyggð víðerni annars staðar á landinu kortlögð með sama hætti. Með því verður til heildstætt yfirlit yfir óbyggð víðerni á Íslandi sem mun auðvelda vinnu við gerð og breytingu á skipulagsáætlunum sveitarfélaga, gerð vegaskrár og ákvarðanir um landnotkun. Stofnunin bendir á að árið 2017 gaf Rannsóknasetur Háskóla Íslands á Hornafirði út tillögur að nýrri aðferðafræði við kortlagningu víðerna á miðhálandi Íslands.²

Umhverfisstofnun vill vekja athygli á þessari fyrirhuguðu heildarkortlagningu og telur að við gerð samgönguáætlunar ætti að líta til hennar.

Í átt að hringrásarhagkerfi

Umhverfisstofnun bendir á að umhverfis- og auðlindaráðuneytið hefur gefið út nýja stefnu um meðhöndlun úrgangs, sem nefnist *Í átt að hringrásarhagkerfi*.³ Þegar kemur að innleiðingu stefnu um hringrásarhagkerfi er um að ræða tvær stefnur ráðherra sem mynda sameiginlega heildarstefnu í úrgangsmálum. Annars vegar stefna um úrgangsförvarnir og hins vegar stefna um meðhöndlun úrgangs. Fyrri stefnan kom út í fyrsta sinn árið 2016 undir heitinu *Saman gegn sóun*. Stefna um meðhöndlun úrgangs kom út 2021 í fyrsta sinn og kemur hún í stað Landsáætlunar um meðhöndlun úrgangs 2013–2024, í samræmi við breytingar sem gerðar voru á lögum um meðhöndlun úrgangs árið 2014. Um leið tóku svæðisáætlanir sveitarfélaga um meðhöndlun úrgangs við hlutverki Landsáætlunar.

Mikilvægt er að litið sé til ofangreindrar stefnu vegna alls úrgangs sem fellur til við þær framkvæmdir sem fyrirhugaðar eru.

Stjórn vatnamála

Umhverfisstofnun bendir á að nú er unnið að innleiðingu laga nr. 36/2011 um stjórn vatnamála. Markmið laganna er að vernda vatn og vistkerfi þess, hindra frekari rýrnun vatnsgæða og bæta ástand vatnavistkerfa til þess að vatn njóti heildstæðrar verndar. Jafnframt er lögunum ætlað að stuðla að sjálfbærri nýtingu vatns og langtímavernd vatnsauðlindarinnar. Lögin taka til yfirborðsvatns og grunnvatns ásamt árósavatni og strandsjó, til vistkerfa þeirra og til vistkerfa sem tengjast þeim að vatnabúskap. Til að ná fram markmiðum laganna skal vinna vatnaáætlun, aðgerðaáætlun og vöktunaráætlun en kynning á fyrstu vatnaáætlun Íslands var kynnt í maí sl. og áætlað er að hún taki gildi árið 2022. Settar hafa verið tvær reglugerðir, reglugerð nr. 935/2011 um stjórn vatnamála og reglugerð nr. 535/2011 um flokkun vatnshlota, eiginleika þeirra, álagsgreiningu og vöktun.

² https://www.skipulag.is/media/pdf-skjol/Kortlagning_Viderna_Web2.pdf

³ <https://www.stjornarradid.is/library/02-Rit--skyrslur-og-skrar/Stefna%20um%20me%C3%B0h%C3%B6ndlun%20C3%BArgangs%202021-2032%20090621.pdf>

Samkvæmt markmiðum laga og reglugerðar um stjórn vatnamála skulu vatnshlot vera í mjög góðu eða góðu vistfræðilegu ástandi og má ástand þeirra ekki rýrna. Í drögum að vatnaáætlun hafa gæðapættir til ástandsflokkunar verið skilgreindir auk krafa sem vatnshlot þurfa að uppfylla til að standast umhverfismarkmið sín.

Umhverfisstofnun bendir á að í 28. gr. laga um stjórn vatnamála segir, þar sem fjallað er um réttaráhrif vatnaáætlunar, að opinberar áætlanir á vegum stjórnvalda, svo sem vegna skipulagsmála, náttúruverndar, orkunýtingar og samgangna, skulu vera í samræmi við þá stefnumörkun um vatnsvernd sem fram kemur í vatnaáætlun.

Umhverfisstofnun bendir á að breytingar á vatnsformfræðilegum eiginleikum vatnshlots, t.d. breytingar á vatnsmagni, rennsli eða undirlagi botns, geta haft áhrif á gæði vatna og sjávar og mikilvægt er að litið sé til þessara þátta ef fyrirhugað er að vegir þveri firði.

Virðingarfyllt,

Agnes Þorkelsdóttir
sérfræðingur

Axel Benediktsson
sérfræðingur